

УДК 341.232

Г.В. Барцось,

аспірант кафедри міжнародного права та міжнародних відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТОКОЛУ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ НЕЗАКОННОЇ ТОРГІВЛІ ТЮТЮНОВИМИ ВИРОБАМИ 2012 Р.

Анотація. У статті аналізується правова природа, мета, структура, напрями реалізації Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами 2012 р. Акцентується увага на необхідності співробітництва міжнародних урядових та неурядових організацій з метою досягнення мети Протоколу, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна митна організація, Світова організація торгівлі та Інтерпол. Вказані засоби, які може здійснювати ВООЗ щодо реалізації Протоколу до його набрання чинності.

Ключові слова: Рамкова конвенція із боротьби проти тютюну, Протокол про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами 2012 р., міжнародно-правове співробітництво, тютюнова епідемія.

Постановка проблеми. Щорічно глобальна тютюнова епідемія забиває близько 6 000 000 людських життів. Понад 600 000 чоловік з числа цих людей не є курцями і вмирають у результаті вдихання вторинного тютюнового диму. У разі збереження сучасного рівня споживання тютюну, до 2030 року епідемія буде щорічно приводити більш ніж до 8 мільйонам випадків смерті. Більше 80% цих випадків смерті відбуватимуться серед жителів держав з низьким і середнім рівнем доходу [1].

Як вказують Т.Р. Короткий, Н.В. Сажієнко, що проблема наслідків куріння, на перший погляд, впливає, як правило, на здоров'я індивіда, однак масштаби цього впливу мають характер епідемії, а їх соціальні наслідки носять глобальний характер [4, с. 72]. Тютюнова епідемія є глобальною загрозою для всього людства саме з цієї причини

і здійснюється міжнародно-правове співробітництво з боротьби проти тютюну.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міжнародно-правова характеристика Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами 2012 р. не досліджувалася вітчизняними юристами-міжнародниками. Напрямок міжнародно-правового співробітництва по боротьбі з тютюном більш детально аналізувалося зарубіжними дослідниками. Питаннями міжнародно-правового співробітництва упо боротьбі з тютюном займалися Т. Андреева, Д. Вудворд, Л. Галієнко, Л. Джузенс, І. Жадан, В. Захожа, Б. Зімма, О. Кисельова, Р. Колодкін, І. Коломієць, Н. Король, Т. Короткий, К. Красовський, М. Крова, Дж. Ліберман, М. Мусіхіна, М. Спаркс, А. Тейлор, О. Федоренко, Н. Харченко, Н. Хендель (Н. Сажієнко). Проте ними роз-

глядалися окремі питання, пов'язані з аналізом міжнародно-правового співробітництва по боротьбі з тютюном.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз міжнародно-правової характеристики Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами 2012 р., а також розкрити правову природу Протоколу.

Виклад основного матеріалу. Н.В. Сажієнко зазначає, що лібералізація торгівлі та прямі іноземні інвестиції в тютюнову промисловість перевели тютюнову епідемію в розряд глобальних [5, с. 159]. Безліч міжнародних урядових і неурядових організацій здійснюють діяльність з боротьби проти тютюну. Першість у цій діяльності належить Всесвітній організації охорону здоров'я. Цій проблематиці і присвячена перша, прийнята в рамках ВООЗ конвенція, що є свідченням наявності консенсусу держав щодо необхідності боротьби з тютюном. Ухвалення в 2003 р Рамкової конвенції із боротьби проти тютюну є також першим випадком здійснення Всесвітньою асамблеєю охорони здоров'я її повноважень, які закріплені ст. 19 Статуту ВООЗ. Підписанню Конвенції передувало проведення низки переговорів і розробки більш 200 резолюцій. На сьогоднішній день 168 держав підписали Рамкову конвенцію із боротьби проти тютюну. Конвенція врегулювала питання цінових і податкових заходів зі скорочення попиту на тютюн і нецінових заходів (захист від впливу тютюнового диму; регулювання складу тютюнових виробів; регулювання розкриття складу тютюнових виробів; питання упаковки і маркування тютюнових виробів; просвітництво, передача інформації, підготовка та інформування населення про шкodu тютюну; реклама, стимулювання, продаж і спонсорство тютюну; заходи зі

скорочення попиту, які стосуються тютюнової залежності й припинення вживання тютюну); незаконної торгівлі тютюновими виробами; продажу тютюнових виробів неповнолітнім та неповнолітніми. Л. Джузєнс акцентував, що є дві категорії міжнародного регулювання, які можуть бути використані для сприяння стратегії по боротьбі проти тютюну — це необов'язкові міжнародні резолюції і юридично обов'язкові міжнародні інструменти [8].

Після ратифікації Україною Рамкової конвенції із боротьби проти тютюну в 2006 р. у нашій державі протягом 2014 р. тютюнопаління зменшилася на 20,9%, а кількість курців серед українського населення скоротилася на 7,25 млн осіб [2]. Намітилася стійка тенденція зниження рівня споживання тютюну завдяки активній імплементації положень Конвенції. Однак протягом останніх декількох років відбулося повернення до масового продажу тютюнових виробів і рекламі тютюнопаління. Тільки в 2015 році в Одесі зафіксовано на 30% більше фактів продажу алкоголю та тютюнових виробів підліткам.

У відповідності до ст. 15 Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну, в якій Сторони, зокрема, визнають, що ліквідація всіх форм незаконної торгівлі тютюновими виробами, включаючи контрабанду і незаконне виробництво, є необхідним компонентом боротьби проти тютюну.

Однак недостатньо не вирішеним у рамках Конвенції питанням залишилася незаконна торгівля тютюновими виробами. Незаконна торгівля тютюновими виробами розширює доступ до тютюнових виробів і підвищує їх доступність за ціною, тим самим підтримуючи політику з боротьби проти тютюну і створюючи перепони для сис-

тем охорони здоров'я держав. Згідно з даними досліджень, включаючи інформацію, що надається глобальним митним співтовариством, на частку незаконного ринку тютюнової продукції може припадати майже кожна десята сигарета, споживана в світі. За оцінками Європейської комісії, витрати ЄС та його держав-членів, пов'язані з незаконною торгівлею сигаретами, перевищують 10 млрд євро на рік за рахунок втрат податкових і митних надходжень [1]. Незаконна торгівля є проблемою не лише держав з високим рівнем доходів, а й майже всі держави в тій чи іншій формі стикалися з проблемою незаконної торгівлі. Ліквідація усіх форм незаконної торгівлі, включаючи контрабанду та незаконне виробництво, є найважливішим компонентом глобальної боротьби проти тютюну. У відповідь на загрозу, яку представляє незаконна торгівля тютюновими виробами, у ВООЗ було обговорено і прийнято 12 листопада 2012 р. Протокол про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами, що є першим протоколом до Рамкової конвенції із боротьби проти тютюну. Л. Джузенс вказує, що саме формула «конвенція-протокол» є найбільш ефективною у сфері боротьби з тютюном, бо гнучкість робить ці документи дієвими та всі основні питання не повинні бути вирішені в одному документі [8]. Як зазначає генеральний директор ВООЗ Маргарет Чен «Протокол надає світові унікальний правовий інструмент для протидії ї, в кінцевому підсумку, ліквідації витонченої міжнародної злочинної діяльності, яка дорого обходиться, особливо охороні здоров'я» [3]. Американське товариство з боротьби з раковими захворюваннями закликає «Уряди не повинні використовувати похмурі пророкування тютюнової промисловості про можливе зростання

незаконної торгівлі тютюновими виробами як привід для відстрочки або відмови від реалізації рішучих заходів по боротьбі проти тютюну; замість цього їм слід приймати активні заходи по боротьбі з незаконною торгівлею, такі як впровадження комплексних систем відстеження та моніторингу» [7].

Одним з основних заходів передбаченим Протоколом є створення глобальної системи дослідження і відстежування випадків незаконного обігу тютюну, кінцевою метою співробітництва є ліквідація незаконної торгівлі. Протокол про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами підписало 11 держав. Протокол набуде чинності через 90 днів після його ратифікації 40-ю державою. ВООЗ розробила типовий документ про надання повноважень на підписання протоколу та типовий документ з ратифікації.

Дж. Ліберман вказує, що Протокол є за своїм змістом та по суті договором, котрий регулює митні та правоохоронні відносини з основним акцентом на сфері охорони здоров'я [6]. Також, за думкою дослідниці Дж. Ліберман, Протокол є складовою єдиної системи, яку створили Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції та Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, які створили зобов'язань держав-учасниць, у тому числі, щодо незаконної торгівлі тютюном, тютюновими виробами та виробничим обладнанням [6].

Метою Протоколу є ліквідація всіх форм незаконної торгівлі тютюновими виробами відповідно до положень ст. 15 Рамкової конвенції із боротьби проти тютюну. Протокол присвячений різним питанням ліквідації незакон-

ної торгівлі тютюновими виробами. Частина II Протоколу включає загальні зобов'язання держав-учасниць, зокрема, приймати і здійснювати ефективні заходи з контролю і регулюванню ланцюга поставок тютюнових виробів; виявляти, розслідувати і здійснювати судове переслідування випадків незаконної торгівлі тютюновими товарами; розробити необхідне нормативно-правове регулювання ліквідації незаконної торгівлі тютюновими виробами; співпрацювати за для реалізації цих завдань. Положення Частини III Протоколу містять перелік заходів, що стосуються ліцензування, відстежування, обліку, безпеки і превентивних заходів, продажі через Інтернет, телекомунікацій або будь-яких інших технологій, що розвиваються, вільних зон і міжнародного транзиту, а також безмитних продажів тютюнових виробів. У Протоколі також розглядається захист персональних даних, а також питання, пов'язані з управлінням, фінансовими та процедурними питаннями. Частина IV присвячена правопорушенням, міститься перелік правопорушень пов'язаних з незаконною торгівлею тютюновими виробами, за які повинна бути кримінальна відповідальність, також передбачається відповідальність юридичних осіб. Особлива увага приділяється міжнародному співробітництву у Частині V Протоколу через обмін інформацією про незаконну торгівлю тютюновими виробами, надання технічної допомоги; співробітництво в галузі науки, техніки і технологій щодо досягнення мети Протоколу; співробітництво з розслідування правопорушень і судового переслідування правопорушників; співробітництво між правоохоронними органами; співробітництво з надання адміністративної та правової допомоги. Окрема ст. 31 Протоколу

регулюється питання екстрадиції. Частина VI включає питання звітності, які ідентичні процедурно зобов'язанням з Рамкової конвенції із боротьби проти тютюну. Частина VIII направлена на регулювання спорів у відповідності до ст. 27 Рамкової конвенції із боротьби проти тютюну.

Навіть до набрання чинності Протоколу ВООЗ здійснює діяльність щодо імплементації його положень. Так, Секретаріат буде проводити заходи, спрямовані на підвищення обізнаності про Протокол і сприяти його вступу в силу, за допомогою за допомогою проведення регіональних семінарів (як частини більш ширших семінарів ВООЗ щодо імплементації Рамкової конвенції). ВООЗ буде співпрацювати з міжнародними організаціями, які мають досвід у питаннях пов'язаних з Протоколом, перш за все, з Управлінням Організації Об'єднаних Націй з наркотиків та злочинності та Всесвітньою митною організацією. У Протоколі йдеться про «необхідність створення розширеного співробітництва» з цими організаціями та іншими органами. Дж. Ліберман зауважує, що ВООЗ, Світова організація торгівлі та Інтерпол при реалізації Протоколу, при сприянні та підтримці діяльності по боротьбі з незаконною торгівлею будуть стикатися з внутрішнім протистоянням держав з ТНК, а іноді й протистоянні міжнародних урядових організацій з ТНК [6]. Секретаріат Рамкової конвенції може стати спостерігачем у Світовій організації торгівлі та Міжнародній митній організації.

Також будуть вивчені основні вимоги до режиму дослідження і відстежування і глобального обміну інформацією з ліквідації незаконної торгівлі тютюновими виробами. Підготовка алгоритму моніторингу національного нормативно-правового регулювання та

політичних передумов «клімату» ліквідації незаконної торгівлі тютюновими виробами. Також, важливо визначити напрями діяльності регіональних бюро ВООЗ щодо імплементації Протоколу. Роль регіональних бюро ВООЗ щодо імплементації Протоколу є визначною, бо мають змогу давати більш конкретні консультації та координувати діяльність держав у боротьбі з незаконною торгівлею тютюновими виробами, так як регіональні організації ознайомлені детальніше з ситуацією, яка склалася у відповідному регіоні.

Окремим питанням є участь ЄС у Протоколі. Так за думкою Ради ЄС

що, положення його суперечать Частині III Договору про функціонування Європейського Союзу. Були підготовлені три пакети пропозицій до Ради ЄС щодо можливості приєднання до Протоколу.

Тому виникає питання щодо участі в ньому України та імплементації положень протоколу у вітчизняне законодавство. В Угоді по Асоціації України та ЄС у Додатку XL також міститься зобов'язання України привести своє внутрішнє законодавство у відповідність з директивами та рекомендаціями ЄС у сфері боротьби з тютюном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Всемирный день без табака: Прекратить незаконную торговлю табачными изделиями (31 мая 2015 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.by/upload/drugoe/tabak/info5.pdf>
2. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідеміологічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uiph.kiev.ua/download/Vidavnictvo/Shchorichna%20dopovid/Shchorichna%20dopovid.2015.pdf>
3. Протокол о ликвидации незаконной торговли табачными изделиями открыт для подписания [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2013/fctc_20130110/ru/
4. Короткий Т.Р. Внутригосударственная имплементация Рамочной Конвенции ВОЗ по борьбе против табака 2003 г.: опыт Украины / Т.Р. Короткий, Н.В. Сажієнко / Международное право и международные организации. – 2012. – № 1. – С. 72-90.
5. Сажієнко Н.В. Імплементація в Україні положень Рамкової конвенції Всесвітньої організації охорони здоров'я із боротьби проти тютюну 2003 р. / Н.В. Сажієнко / Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 159-170.
6. Liberman J. The New WHO FCTC Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products – Challenges Ahead [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.asil.org/insights/volume/16/issue/38/new-who-fctc-protocol-eliminate-illicit-trade-tobacco-products->
7. Незаконная торговля/ контрабанда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://global.tobaccofreekids.org/ru/solutions/international_issues/illicit_trade_smuggling/
8. Joossens L. From public health to international law: possible protocols for inclusion in the Framework Convention on Tobacco Control [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scielosp.org/scielo.php?pid=S0042-96862000000700011&script=sci_arttext

Барцось А.В.

Международно-правовая характеристика Протокола о ликвидации незаконной торговли табачными изделиями 2012 г.

Аннотация. В статье анализируется правовая природа, цель, структура, направления реализации Протокола о ликвидации незаконной торговли табачными изделиями 2012 г. Акцентируется внимание на необходимости сотрудничества международных правительственных и неправительственных организаций с целью достижения цели Протокола, таких как Всемирная организация здравоохранения, Международная таможенная организация, Всемирная торговая организация и Интерпол. Указаны направления деятельности, которые может осуществлять ВОЗ по реализации Протокола до его вступления в силу.

Ключевые слова: Рамочная конвенция по борьбе против табака, Протокол о ликвидации незаконной торговли табачными изделиями 2012 г., международно-правовое сотрудничество, табачная эпидемия.

A. Bartzos

International legal characterization of the Protocol to eliminate illicit trade in tobacco products in 2012.

Summary. The article analyzes the legal nature and structure, directions of implementation of the Protocol to eliminate illicit trade in tobacco products in 2012. Attention is focused on the necessity cooperation of international governmental and non-governmental organizations for the purpose achieve the objective of the Protocol, such as the World Health Organization, the World Customs Organization, World Trade Organization and Interpol. Activities that can perform the WHO to implement the Protocol before its entry into force are listed.

Keywords: the Framework Convention on Tobacco Control, the Protocol to eliminate illicit trade in tobacco products in 2012, international legal cooperation, tobacco epidemic.

